

Publikum.

Spisal Iv. Cankar.

Casih, posebno ob sivem, pustem vremenu, se mi zdi, da je naša ulica brezkončna, da se razprostira od vzhoda do zahoda, od severa na jug, kolikor daleč more korak in da je to temno zavetišče trudnih in obloženih prostrano kakor vesoljni svet sam.

Kadar romam po tem žalostnem svetu, srečavam čudne ljudi. Bog vedi, kakšno naključje jih je bilo zagnalo v temò; en sam trenotek je bil morda, malenkosten in smešen — zdaj tavajo v mraku, za zmerom so jim zaklenjena vrata v svetlobo . . .

Prišel sem nekoč v zakotno kavarno, kakor jih je v teh krajih zelo veliko. Izba tesna in nizka in kljub svetilkam čudno mračna; po žganju diši in po slabem tobaku, vzduh je težak, poln plesnobe. Čemerni ljudje sedé tam, tihi in zli; vzdrami jih šele žganje in takrat se zasveti v pijanih očeh tista strašna luč: spomin na nekaj, kar je bilo zdavnaj, v sanjah; in upanje, ki se nikoli ne bo izpolnilo.

Ko sem stopil v izbo, sem ugledal za mizo žensko, ki je gledala v strop in kadila cigareto. Njena frizura je bila zelo visoka in spodaj so bili lasje temnejši nego zgoraj; oblečena je bila v svetlo rdečo bluzo, v ušesih je imela velike uhanе, kakor jih nosijo ciganke, in na roki je rožljala težka zapestnica. Priletna ženska je bila, morda že blizu štiridesetih; gube na licih, na čelu in posebno krog oči so bile le zasilo zamazane s šminko. Njen pogled pa se čisto nič ni podal ne frizuri, ne uhanom, ne šminki; nemiren je bil, nekako plah in zeló otroški.

Prisedel sem k nji, prižgal sem ji drugo cigareto in takoj sva se začela prijetno pogovarjati.

Pripovedovala pa mi je tole zgodbo:

Od začetka so mislili, da bi jahala v maneži; lepo sem že stala na konju, ko se je podil v kolobarju; ampak ko sem ugledala ljudi, sem padla na pesek in stvar se je nehala tako, da sem bila bolna mesec dni . . . Nato bridkost in revščina — toda kaj bi o tem? . . . Prišla sem nazadnje k človeku, ki je imel zakotno menažerijo. Tam sem ostala dve leti.

Daleč v predmestju je imel svojo kolibo ta človek. Nikoli ni bilo spodobne duše tja; sama drhal. Poleti so prišli časih gospodje s svojimi damami, ampak smejali so se, kakor se smeje starec otroškim igračam; niso spoštovali moje umetnosti in pomislite čudo: bolelo me je v srcu, čisto na-

tihoma, da je niso spoštovali, dasi umetnost ni bila velika.

Menažerija je bila skromna; par opic je imel, ki so bile zmerom lačne, z rezanico nabasanega krokodila, ki je smrdel, in živega leva. Tisti lev je bil res živ, ampak tako star in klavrn, da se mi je zmerom smilil; žival je žival; gospod se je kazal z njim, lev pa se je tresel in ko je bilo komedije konec, se je skrivil v kot in strah ga je bilo.

To je bilo vse za nameček. Imenitnost se je šele pričela, kadar sem stopila na oder jaz.

Gospod je imel veliko kačo, pitona, štiri metre dolgega. Jaz poznam tisto kačo in vem, da ni bila veliko prida; že zato ne, ker je stradala neprestano. Lena, kakor mrtva, je ležala v klopčič zvita. Ko sem jo ugledala prvokrat, sem se hudó prestrašila. Temno marogasta je bila, mokra, neblagodišeča; že pod glavo je bila debela kakor moja laket, samo bolj ploščata, bolj zgrbljena in mehkotna; v životu pa je bila še veliko debelejša; tiste majhne oči so gledale naravnost name, zaspano, toda tako mirno in naravnost . . .

„Stopi bliže, primi jo narahlo pod glavo, po-božaj jo!“ pravi gospod.

„Nastopila si to službo, služi zdaj!“ sem mislila in sem se doteknila s prsti tiste ozke, ploščnate, trioglate glave.

„Da bi tako mrzla ne bila!“ me je spreletelo.

Kača se ni genila, samo gledala je name.

„Kmalu se bosta privadila drug drugega!“ se je zasmelal gospod.

In ko sva šla, se mi je zameglilo pred očmi . . .

Resnično sva se kmalu privadila drug drugega, jaz in tisti dolgi črni piton.

Tesno mi je bilo pri srcu in skoro sem se jokala, ko sem stala prvi dan v visoki kletki in so zunanaj strmeli ljudje; len in čemeren je ležal piton v kotu, čisto miren, v klopčič zvit. Stala sem tam v tesni, kričečesvetli obleki, vrat gol, roke gole do ramen. Ljudje so zijali in so čakali, jezen se je ozrl gospod.

Poklonila sem se ljudem in se jim ljubeznivo nasmehnila, kakor se je spodobilo. Nato sem stopila k njemu, ki je ležal v kotu grd in črn ter gledal name s tistimi mrtvimi, mirnimi očmi. Prijela sem ga z eno roko pod vratom, z drugo še niže, vzdignila sem krepko in sem si ovila tisto debelo,

spolzko, črno vrv štirikrat okoli telesa, tako da je ostal na tleh okoli mojih nog samo še en sam kolobar. Glava je ležala mirna in mrzla na moji goli rami, čisto blizu mojih lic; teló, štirikrat ovito okoli mene, je bilo težko, toda ni se genilo. Stala sem mirno, mraz mi je bilo; ljudje so zijali in strmeli. Ko so se dovolj nazijali in sem bila trudna, sem počasi odvila težko vrv, in len in grd, kakor prej, je ležal ogromni svitek na tleh.

Sčasoma sem se privadila temu poslu. Nič več mi ni bilo mraz, tudi gnusa nisem čutila več in in ne strahú, kadar sem si ovijala kačo okoli telesa. Nikoli mi ni prišlo na misel, da sem bila v tisti minuti, ko sem stala ovita od kače, popolnoma v oblasti te črne vrvi. Ni mi prišlo na misel, da je življenje v nji, globoko skrito, kakor za gostim mrakom, in da bi lahko nenadoma planilo iz noči. Naposled mi je bilo samo še dolgčas; dolgčas posebno zato, ker se mi je zdelo, da bo dremalo to življenje zmerom dalje, do tistega konca, ko bova nehala živeti piton in jaz . . .

V davnem času, v rani mladosti, sem se vozila po deželi s siromašnimi komedijanti; in smo prišli v pokrajino, ki je ni bolj žalostne na svetu; sam kamen in tiha samota . . .

Sanjalo se mi je o tisti pokrajini in ko sem se vzdramila, so bila moja lica vsa solzna in hudo mi je bilo pri srcu. Poleti je bilo, vroč je bil dan in soparen. Trudna sem bila in vsa bolna, ko sem stopila v kletko. Le malo ljudi je bilo zunaj; par belih slamniov se je svetilo, par potnih obrazov je strmelo vame. Tudi meni je bilo zelo vroče in pot je tekla po tisti stezi, ki so jo bile zjutraj zarezale solzé.

Stopila sem k črnemu klopčiču, ki je ležal tam len, topo dremajoč; ko sem ga prijela pod vratom, se mi je zazdelo, da se je zgenilo pod mojim palcem; toda mislila sem takoj, da se je bila zgenila le moja roka, kakor časih vztrepečejo ustnice in se stresa ves život še dolgo po hudem ihtenju. Vzdignila sem ga z obema rokama in težje se mi je zdelo breme nego kdaj poprej. Pa sem pomislila: „Trudna sem od tistih žalostnih sanj, od spominov!“ . . . Kadar so se vili okoli mojega telesa vsi štirje kolobarji, nisem mogla nagniti glave; moj vrat je bil napet in razločila sem obraze gledalcev samo, če sem globoko in siloma povsila oči. Zato nisem videla, če se je premikal poslednji kolobar, ki se je vil na tleh okoli mojih nog; tisti večer pa se je nenadoma nekaj doteknilo nogé in čutila sem čudno, spolzko hladnočo skozi žamet šolna. Morda je minilo šele par trenutkov, ko je bila utrujenost že tako velika, da sem se tresla v životu. „Vzdigni roko, nehaj!“ sem mislila; pa glejte, roka je visela

kakor mrtva. Šele par trenutkov je morda minilo, takrat pa se mi je zdelo, da so minile že zdavnaj tiste ukazane minute. V prsih mi je bilo tesno, kakor da bi tiščal kamen nanje; tedaj se je zgenilo narahlo tudi na rami. na plečih se je zgenilo, krog bokov. Zazeblo me je, da so mi zašklepetali zobjé; ni bila groza — čisto navaden mraz je bil, kakor da bi stala razgaljena v snegu, razgaljena, uklenjena. Močnejše so se napeli kolobarji ob mojem telesu, od rame do méč in spreletelo me je čuvstvo, ki ni bilo nič drugega nego velika osuplost. „Kako? Mrtev je ležal zmerom, samo toliko je imel življenja, kolikor sem mu ga dala jaz — in glej, nenadoma ima življenje tudi sam, čisto svoje, mojemu tuje in morda celó neprijazno . . . Kaj je v tistem življenju, kam gre? Kaj hoče od mene?“ . . . Tako sem se bila privadila tiste velike vrvi, da ni bila zame drugega nič nego vrv, in resnična je bila moja osuplost, ko je vrv nenadoma oživila. In takoj nato me je spreletelo še nekaj bolj smešnega kakor osuplost.

„Pozabila sem, da je življenje v njem in tako sem ga žalila v svoji nevednosti bogvedi kolikokrat. Kamen sune človek v stran brez usmiljenja — glej, pa če bi bilo življenje v kamnu! . . . Morda sem ga žalila, ko sem ga razkazovala ljudem . . . In tako je rasla v njem huda misel: pride dan!“ . . .

Kolobar se je ovijal zmerom tesneje, dihala sem težko in sunkoma, kakor da bi me tiščalo za vrat.

„Zdaj je čas . . . zdaj je čas da odvijem!“ sem mislila, pa nisem genila roké.

Nikogar nisem videla zunaj, slišala pa sem dobro, da je nekdo vzkriknil in da je zašumelo. Tisti krik je morda razsrdil pitona in ovil se me je s toliko močjo, da me je za hip, samo za tisti hip, spreletela črna groza . . . kakor da se me je bilo oklenilo osmero mrzlih jeklenih rok s sovražno, spolzko silo . . . črna groza me je spreletela, ne bila bi me pač tako v objemu sovražnih rok, zakaj stud je bil v grozi . . .

Samo za hip — nato pa se je vse nenadoma izpremenilo. Zazdelo se mi je, da ne stojim več, temuč da plavam višje, polagoma in prijetno . . . Videla sem nekoč zeleno pokrajino s svetlobelo cerkvijo na holmu in s solnčno vasico, ki je visela ob holmu, kakor da je počivala tam jata golobov. Nedelja je bila, vse je bilo tiho, po poljski stezi, med zorečim žitom, je šel lep kmetski fant . . . Glejte, nenadoma sem ugledala tisto pokrajino, kakor da se razprostira blizu pred menoj in moje srce je bilo veselo . . . Nekoč pred davnodavnim časom, ko smo romali po deželi pol komedijanti, pol berači, sem sedela za vozom in sem jokala. Pa je

prišel nenadoma gospod, pobožal me je po laséh kakor troka, in mi je podaril pomarančo. En sam hip, in kakor v megli sem videla njegov obraz, ker so bile objokane moje oči . . . in glejte, zdaj sem ga ugledala bolj jasno pred seboj, kakor v tistem davnodavnem času, nisem genila nog in sem mu šla naproti, on pa se je smehljal in mi je ponujal svetlo pomarančo . . . Visoko v sinji luči je trepetalo nebo, solnce je sijalo žarko . . . samo še tisto žarko luč sem videla in zdelo se mi je, da sije vsa ta Velika noč meni na čast . . .

Ko sem se vzdramila, sem ležala na postelji. Ležala sem še dva meseca ali tri in ko sem vstala, sem bila trudna. Še zmerom sem trudna, gospod . . .

Tako je pripovedovala; in ko je nehala, sem ji zapalil novo cigareto.

„Kako pa se je zgodilo.“ sem vprašal.

„Ko se me je bil najtesneje oklenil in je bila moja duša že v grlu, so prišli in so ga razsekali na mojem živem telesu . . . Do poslednjega trenutka sem stala pokonci, samo s prsti sem se dotikala tal . . . Ubogi Publikum!“

„Kdo?“ sem se začudil.

„Publikum! Tistemu pitonu smo namreč rekli Publikum . . . gospod ga je bil tako krstil.“

Gledala je v strop s svojimi otroškimi očmi in je mislila bogvedi kam; dim cigarete se je vil krog njene visoke frizure.

Jaz pa sem izpil kmalu svoje žganje in sem šel in sem premišljeval, kako je prišlo človeku na pamet, da je krstil črnega pitona s tako čudnim imenom.

Božji prameni.

Zložil Zvonimir.

Habitantibus in regione umbrae
mortis, lux orta est eis.

(Is. 9., 2.)

Na višku hriba vekovečno Solnce,
moj Bog, moj Krist, stoji blesteč,
oči razprte in plamteče,
na gorkem srcu venec krvaveč.

Izpod trepalk božanskih iskre žarne
prše v dolino, v črno noč,
črtaje v mrak poteze svetle
in slamne kočje vžigajoč.

1.

Kako vzplamtijo sela v božjem ognju
Ljubezni — Kakor solnca žar . . .
da vse obzorje širno svita,
da višje, višje plameni požar.

In zdaj-zdaj na obličju Krista
zazrka ogenj iz noči: —
Ljubezen vrača se k Izvoru,
da v Njem se vnovič razgori . . .

2.

In sikajo prameni božji tudi
na hladni marmor rádostnih palač,
proseče lesketaje — — — a v bližini bližnji
ječi sirot potrlih neutešni plač:

„V iskrenih solzah nékoč smo zidali
razkošni dom — berači — há . . .
da zašopiri v njem baržun in svila
in črna neusmiljenost srcá.

O Bog, prijatelj bednih, vir ljubezni —
zakaj v palače ogenj tvoj blesti . . . zakaj?
Saj hladni marmor medlo le odsvita
in pramene odbija v noč nazaj.

— In vrhu hriba, Solnce zlatobojno,
naš Krist, zakaj v ljubezni plameniš?
Zakaj oči v to črno noč odpiraš?
Zakaj razpenjaš roke ti na križ? — — —

. . . In vihra besna iz globin zajoče,
kot plakala bi zemlja težki plač . . .
Srcé Ljubezni nove gorke žarke
pošilja v dol do koč in do palač. —

